

2024/3 • XXXI. évf. 3. szám

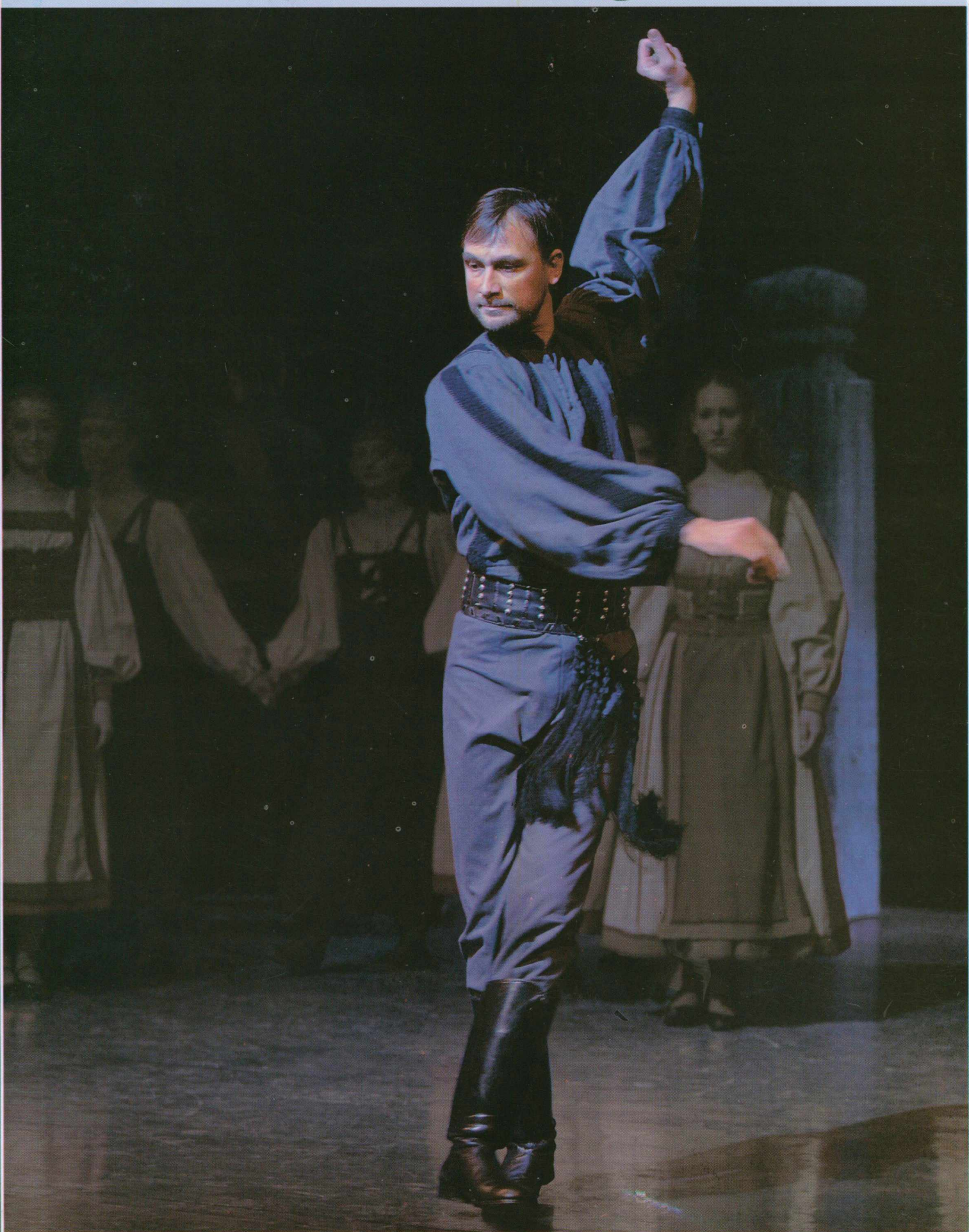
FOLK MAGAZIN

TÁNC HÁZ ALAPÍTVÁNY

1994

201488
A767

Ára: 800 Ft

A TARTALOMBÓL:

5. A Hagymányok Háza a magyar néptáncmozgalomban – I. rész
Varga Sándor
10. A hagyományörző mozgalmak eszmeisége és Muharay Elemér Felföldi László
12. A „Kerekérdő” meselemez egy óvodapedagógus szemével
Szegedi Izabella Tímea
15. MOLDAI CSÁNGÓ NÉPMESÉK
A Kicsi Kígyókirályfi
KÓKA ROZÁLIA SOROZATA
18. MAGTÁR – A szentlélek dalai
Fábián Gyula András
SZÉKI SOÓS JÁNOS ROVATA
19. „Fontos apró ünnepeket teremteni”
Beszélgetés Lőrincz Hortenziával
Asztalos Ágnes
20. Egy néptáncpedagógus történetei
Göbölös Gábor
21. Antik témák a magyar színpadi néptáncművészetben
Hudák Dóra
23. FOTÓGALÉRIA – Dusa Gábor, Kanyó Béla, Korniss Péter, Katkó Tamás képei
30. Ökrös együttes: Kalotaszegi mulató énekek
Szilágyi Szabolcs
29. Fanfara Complexa:
Pașaport Control (Fonó)
32. TALLÓZÓ
A bűvös csárdás
Írta: Kemechey Jenő
P. VAS JÁNOS ROVATA
37. Szimon (részlet – I.)
Narine Abgarjan
42. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
Lakoma a szerájban – Oszmán török konyha a hódoltság korában – II. rész
Juhász Katalin
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Szemantikai viharban kell kapcsolódási pontokat találnunk

Both Miklós főigazgató a Folk_ME Projektéről

Both Miklóst, a Hagymányok Háza főigazgatóját, a Folk_ME (Folk Music Education) projektéről, annak remélt hazai és nemzetközi kiteljesedéséről, és a háttérben folyó munkáról is kérdeztük annak apropóján, hogy a folk-me.com weboldal már bárki számára elérhető és használható.

– Milyen felismerés adja az alapját a Folk_ME Projektnek?

– Korábban, amikor a Polyphony [www.polyphonyproject.com] fejlesztésén dolgoztunk – ami egy ukrán népzenei gyűjtemeket tartalmazó adatbázis –, láttuk, hogy a létrehozott weblap komoly érdeklődést generált az oktatás területén is. A formális oktatás is elkezdte használni, de rákaptak a kórusok, és informális oktatóanyagként eljutott azokhoz a fiatalokhoz is, akik magánszorgalomból érdeklődnek a népzenejük iránt. Nem csak koncertekre készülnek a Polyphony segítségével, de magánhelyzetekben is használják az onnan megszerezhető tudást.

2017-ben volt a Polyphony bemutatója, és már akkor körvonalazódott a gondolat, hogy ezt a módszert a hangszeres zene felé is tovább kellene építeni. Persze, a hangszeres zenénél fel kell térképeznünk azokat a nehézségeket, amik a kamarazenei helyzetből adódhatnak. A Polyphynál inkább arról volt szó, hogy nagy állóképekben énekelnek emberek, és egy multiplayer segítségével ki- és be lehet kapcsolni különböző hangsávokat. A Folk_ME viszont már úgy működik, hogy a zenészeket egyesével lehet látni és hallani a videón, sőt, akár le is lassíthatjuk a játékukat. Tehát lehetőséget ad a mély elemzésre és megismerésre. Emellett – és ez kimondottan a magyar népzene kutatásának köszönhető – a revival felvételek mellé forrásanyagokat is tudunk rakni, tehát a releváns gyűjtemek is elérhetők külön keresés és további kutatás nélkül.

– Milyen csapat hozta össze a ma már elérhető weblapot?

– A Polyphony csapatával kezdtük el a fejlesztést, aztán a tartalmi rész volt az, ami „kinyitotta” ezt a projektet, s lehetővé tette, hogy ötven-hatvan emberrel dolgozzunk együtt. A módszertan részletes kidolgozása nagyjából nyolc évet vett igénybe, s ennek egy pontján kezdtünk el azon gondolkodni, hogy milyen anyagokat vegyünk fel, milyen zenészekkel. Ezen már a Hagymányok Háza égisse alatt működő szerkesztőbizottság dolgozott: Pávai István, Kelemen László,

Árendás Péter, Richter Pál és én. Ez a csapat első körben egy reprezentatív bemutatkozó anyag összeállításához adott iránymutatást. Most jutottunk el oda, hogy már népzene-szek és népzenei oktatók is tehetnek javaslatot arra, hogy mivel bővüljön az anyag.

Április elején, a Folk_ME bemutatónapján körülbelül kétszázan voltak jelen, és volt nagyjából harminc külföldi meghívott vendégünk is. Az érdeklődőket a helyszínen megkértük, hogy adjanak visszajelzést a projekt irányáról és fejlesztésének lehetőségeiről. Mi az, ami hiány számukra, vagy mi az, ami esetleg nem átlátható és egyértelmű? A bemutató zárásaként tartottunk egy vitát a megfogalmazott javaslatokról és kritikákról, ami beemelte a projektbe a közösségi fejlesztés lehetőségét. Ezt mint értéket a jövőben szeretnénk megtartani és fejleszteni.

– Volt érdemi, konstruktív kritika?

– Persze, de azért nagy meglepetések nem voltak. Nem is nagyon lehettek, hiszen nyolc éven keresztül dolgoztunk a rendszeren, s bőven volt lehetőségünk arra, hogy körbejárjuk és végiggondoljuk a problémákat. Egy fejlesztés úgy zajlik – de én alkotóként is úgy dolgozom –, hogy meghallgattatom, átbeszélem másokkal azt, ami készül. Kiterjedt ismerősi és szakmai köreim véleménye a fejlesztés során is figyelmet kapott. A feltehető kérdések zömét feltették és feltettük már korábban, így inkább filozófiai és elméleti kérdések fogalmazódtak meg: valóban az-e a Hagymányok Háza dolga a mai viszonyok között, hogy olyan anyagokat publikáljon, amelyek kevésbé közismertek?

– Nekem, újságíróként logikusnak tűnik, hogy nem a lerágott csontot kell újrarágni...

– Egyrészt nyilván ez az izgalmasabb irány, másrészt viszont szükség van a közismert anyagok ilyen jellegű feldolgozására. Éppen azért, mert a közismert dalok pont attól és azért alakulnak át lassan valami mássá, mert boldog-boldogtalan játssza azokat. Tehát, ezek azok a dalok, amelyeknél érvényes módon lehetne valamiféle iránymuta-

Varga Sándor:

A HAGYOMÁNYOK HÁZA

A MAGYAR NÉPTÁNCMOZGALOMBAN

Szerepek, feladatok, lehetőségek – I. rész

„A külső-belső változásokra érzékenyen reagáló, markáns stratégiai gondolkodásmódra van szükség ahhoz, hogy szakmai örökségünkkel felelősen bánjunk, és megalapozzuk az új utak keresését. A Hagyományok Háza szakmai megújulását tükrözi az intézmény honlapján közzétett »Vízió és misszió« (<https://hagyomanyokhaza.hu/hu/hagyomanyok-haza>) szövege. A stratégiai gondolkodást segítő Both Miklós főigazgató felkérésére született Varga Sándor alábbi tanulmánya, a néptánc területén. Ezt a gondolatgazdag elemzést abban a reményben tárjuk a szélesebb szakmai nyilvánosság elé, hogy a Hagyományok Házán túl is hatást gyakorol a néptánc revival egész közegére.” Sándor Ildikó, a Hagyományok Háza közművelődési és tudományos szakmai vezetője

BEVEZETÉS

A Kárpát-medencei néptáncvilág három nagy területével kapcsolatban szeretném a Hagyományok Háza lehetséges szerepeit felvázolni. Az egyik a falu tradicionális tánc kultúrája, amelynek elemei ma csupán nyomokban találhatók meg, szinte kizárólag csak a legidősebb generáció emlékeiben élve. Gyakorlatban ez a tudás azokban a községekben érhető még tetten, ahol a 2000-es évek eleje óta a fesztiválicizáció, illetve a folkturizmus segíti egyes hagyományelemek fennmaradását (Szabó 2006: 173–174; Varga 2014: 121), illetve ahol a már korábban is működő revival mozgalom mentőövet dobott ezeknek (Fügedi – Varga 2014: 129–130; Pálfi 1979: 369). A lassan feledésbe merülő falusi hagyományok az intézményesített hagyományörzés, valamint a fesztiválok és a turizmus területén találkoznak és fonódnak össze a városban megszületett néptáncmozgalommal. Ez utóbbihoz az elsősorban a városokban működő hivatásos néptáncgyűtteseket, az amatőr táncsoportokat, illetve a falusi műkedvelő csoportokat sorolom. A harmadik az 1970-es években induló tánc házmozgalom. E három terület természetesen sok szálon (személyeken, intézményeken, eseményeken keresztül) kapcsolódik egymáshoz, programjaik, illetve az azokat szervező, irányító személyek között sok esetben komoly átfedés van. Fontosnak tartom ugyanakkor a megkülönböztetésüket, mert társadalmi hátterük, valamint szociális és kulturális hatókörük némileg eltérő, más és más problémák kapcsolódnak hozzájuk. Úgy vélem – bár ezt csak becsülni tudom –, összességében annyi embert (szereplőket, nézőket, családtagokat stb.) érintenek,¹ hogy rajtuk keresztül a hazai társadalom egy jelentős részéhez – ha csak közvetve is – információk juttathatók el a népművészet hasznáról. Amennyiben a Hagyományok Háza megfelelő kapcsolatrendszert tud kiépíteni mindhárom terület irányába, ezen területek szociokulturális helyzetét és igényeit felmérve vonzó és nívós szakmai (pedagógiai és művészi) programot tud indítani számukra, akkor a színvonalas népművészet iránti érdeklődés hazánkban nagyon sok helyen felkelthetővé és fenntarthatóvá válik.

Tudomásom szerint a néptáncsoportokkal és a tánc házmozgalommal a Hagyományok Háza már széles körű kapcsolatokat ápol, magával a faluval azonban kevésbé. Ugyanakkor a jó minőségű

Varga Sándor (forrás: zti.hu)

kultúrát és a helyi kisközösségeket, társadalmakat segítő munka megszervezése itt a legsürgősebb. Néprajzi, kultúrantropológiai és szociológiai vizsgálatok mutatják, hogy a vidéket alábecsüli és elhanyagolja a mindenkori kultúrpolitika (sőt még az öko- és gazdaságpolitika) is (Andrásfalvy 2014; Ángyán 2014; Alabán 2013). Tapasztalatom szerint a magyar népzenei és néptáncmozgalomban részt vevők többsége sem fordít elég figyelmet a falu jelene felé. Táncsoportjaink, néptáncosaink, népzeneészek döntő többsége városi, városban él és ott „műveli” a népi kultúrát.² Komoly problémának tartom, hogy alig találunk vidéken élő, ott működő, a helyi társadalmat és igényeket jól ismerő táncoktatókat. Sok esetben a falusi táncsoportok nagyobb városi táncgyűttesek fiókegyütteseiként, egyfajta utánpótlásképzőként működnek. Az anyagi források elérése, illetve a tehetségmegtartás tekintetében ez hátrányos helyzetet jelent (Varga 2009a).

A kiscsörsi Élő Forrás Hagyományörző Egyesület³ jó példa lehet arra, hogy miként lehet egy alulról szerveződő, a helyi közösséget, a kulturális, sőt biológiai diverzitást segítő szervezetet jól működtetni. A Hagyományok Háza egyik legfontosabb feladatának az ilyen jó gyakorlatok felkutatását, felkarolását és bemutatását tartom. Ennek alapja a vidéki civil kulturális szervezetekkel való jó kapcsolatrendszer kiépítése lehetne, ahol a Hagyományok Háza egyfajta közvetítő, moderátori szerepet tölthetne be az említett szervezetek között.

A Hagyományok Házának a hagyományörzéssel kapcsolatban megfogalmazott céljainak és központi (irányító?) helyzetének megfelelően, még ha különböző mértékben is, de mindhárom fent említett területre van hatása. Ha az intézmény jövőbeli szerepét szeretnénk pontosítani, programjainak tartalmát és minőségét meghatározni, akkor röviden számba kell venni, hogy a színpadi néptánc és a tánc házmozgalom milyen gondokkal küzd. Az esetleges szervezeti, érdekképviseleti hiányosságok mellett, a tudomány (egyáltalán az írásbeliség) és a mozgalom kapcsolatának vizsgálatára gondolok itt.⁴ A posztmodern kor jellemző kulturális problémái: a „félműveltség”, a felszínes gondolkodás nagyon komoly gondokat jelentenek társadalmi szinten is (Maróti 2008: 5–6), a néptáncmozgalom műveltségével kapcsolatos viták során ezekről is szót kell ejteni.⁵

Az első terület, a vidék kulturális, társadalmi és gazdasági túlélése egy rendkívül szerteágazó téma, arra nem vállalkozhatok, hogy ezt itt részleteiben tárgyaljam. Reményeim szerint a fenti néhány sor elég hatásosan rávilágít néhány fontos, ide kapcsolódó kérdésre, az ott említett szakirodalmak segítségével pedig az érdeklődők tovább tájékozódhatnak.

*

A TÁNCHÁZ

Martin György, a magyar táncfolklorisztika vezető alakja a néptáncok tudományos feldolgozása során összegyűlt tudáshalmazt alkalmasnak találta arra, hogy változást indítson el a néptáncok színpadi feldolgozásában (Szász 1981: 43). Visszaemlékezése szerint a koreográfusok azonban sokáig csak az öncélú „figuravadászat” céljából használták a tudomány által szolgáltatott (elsősorban képi) információkat (Szász 1981: 43). Emiatt az 1960-as évek végére Martin eltávolodott a néptáncmozgalomtól (Szász 1981: 44), de aztán néhány érdeklődő, fiatal zenészben, többek között Halmos Bélában és Sebő Ferencben meglátta azt az „őszinte, mély megismerési igényt”, ami miatt visszafordult a mozgalom felé, és elkezdett együttműködni az említett fiatalokkal (Szász 1981: 44–45). Ebből a találkozásból született 1972-ben a táncházmozgalom (Jávorszky 2016: 19–23). Az első városi táncházak ötletgazdái, szervezői a színpadról lehozott néptáncokkal kifejezetten az utca emberét célozták meg (Halmos 2006: 15), azzal a szándékkal, hogy az addig ismert, színpadra koreografált előadásoktól teljesen eltérő, a falusi táncos és zenéi világban tapasztalt egyéni autonómiát, alkotói kifejezőerőt és spontaneitást, valamint minőségi eszmecserét a gyakorlatba átültessék, és ezáltal éretnék el közvetlen társadalmi hatást (Quigley – Varga 2021: 521). A mozgalom későbbi, más hagyományörző jelen-

Bartók és Kodály 1905-ben (Székely Aladár / Wikimedia Commons)

ségekhez hasonló intézményesülése ezeket a kezdeti emancipációs impulzusokat megmerevedett szerepekbe rendezte (Quigley – Varga 2021: 521). Úgy látom, hogy ebben a rendszerben a tanult táncosok, illetve az utcáról belépő, „civiliek” között a kapcsolat meglehetősen korlátozott – ezt például a táncházakban megmerevedett térhasználati rend is mutatja.⁷ A falusi táncmulatságok működését, dinamikáját még a XX. század első harmadában is meghatározó táncos-zenész kapcsolat is formálissá vált, eltűntek azok a (sok esetben) nem-szóbeli elemek, amik ezt a kapcsolatot igazán élővé tették (Quigley – Varga 2021: 514–518). Sok hasonló, a művészi önkifejezés lehetőségeit gazdagító, az emberi kapcsolatokat tartalmazó, színesebbé tevő kulturális jelenséget tartalmaznak különböző táncfolklorisztikai, táncantropológiai elemzések. Ezek megismerésének előfeltétele a néptáncmozgalom írásbeliségének fejlesztése, illetve a modern audiovizuális eszközöket használni tudó erőteljes ismeretterjesztés. A legtöbb mai táncházból hiányoznak azok az előadások, amelyek a tradicionális paraszti kultúra ilyen jellegű sajátosságairól (ha úgy tetszik: mélységeiről) szólnának, és mai használhatóságukhoz adnának mintát. A táncházmozgalom hőskorában az ilyen jellegű programok, majd az ezek nyomában kialakuló beszélgetések biztosították a párbeszéd lehetőségét a tudomány és a „felhasználók” között.⁸ Az ilyen jellegű eszmecsere mindenki szempontjából hasznos lenne, hiszen a táncházások megismerkedhetnének a kapcsolódó kutatások eredményeivel, választ kaphatnának felvetéseikre, a táncfolkloristák pedig ajánlásokat fogalmazhatnának meg a néptánc társadalmi használatára vonatkozóan (vö. Felföldi – Kukár – Varga 2016: 68–69). Ezzel párhuzamosan a párbeszéd új kutatási kérdések felvetésére sarkallhatná a kutatókat. A Hagyományok Háza ajánlásaiban, továbbképzéseiben fontos helyet kellene elfoglalnia a táncfolklorisztikai, táncantropológiai és egyéb tudományos előadások táncházakba történő beépíthetőségének. Ez nem csak az általános ismeretterjesztés miatt fontos, hanem lehetőséget adna arra, hogy a kutatók mélyebben megismerjék a táncházat mint társadalmi közeget, valamint arra hogy a táncházások történelmi-néprajzi érdeklődése elsősorban ne általános, alternatív forrásokból táplálkozzon. Ha a magyar néptáncmozgalmat (ezen belül hangsúlyosan a táncházmozgalmat) egyfajta szubkulturális csoportnak tekintjük (Klaniczay 1993, Varga 2005), akkor elmondhatjuk, hogy eszméi, és tevékenységei a ma divatozó kultu-

Fotó: Hrotkó Bálint

rális áramlatokkal szemben fogalmazódnak meg, magát folyamatosan sajátos viselkedési normák, értékek és kulturális kódok mentén értelmezi újra. Ennek eredménye az lehet, hogy szereplői részben szembe kerülnek az össztársadalmi értékekkel és normákkal, sok esetben tudománytalan eszmékkal igazolják szembenállásukat, erősítik identitásukat.⁹ Ezt komoly társadalmi gondnak látom a mai Magyarországon,¹⁰ és ez alól nem kivétel a táncházmozgalom sem, gondoljunk csak a magyar néptánc, népzene „ősiségének” történelmietlen eredetmagyarázataira, amelyek tömegével lepik el az internetet.¹¹ Maróti Andorhoz kapcsolódva úgy vélem, hogy a nagy történelmi kataklizmák felé vezető, zárt rendszerekben való gondolkodást csak a kritikai megközelítésekkel való megismerkedés (nyílt gondolkodás) oldhatja fel (Maróti 2008: 7–8).¹² Ezáltal jobban átjárhatóvá válnának társadalmi csoportok közötti kommunikációs határok, megelőzve az félreértelmezéseket, elősegítve a különböző csoportok képviselői közötti, egyébként rendszerint termékenynek bizonyuló párbeszédet. A nyitás eredményeképp a szubkulturális csoportot összetartó kulturális jellegzetességek, tudáselemek a külvilág előtt is felértékelődhetnek, így a társadalom egésze szempontjából „kognitív kisebbségnek” tekintett szubkultúra önállóan sikeres maradhat (Bíró – Gagy 1987: 179).

A különutas csoportok hosszú távú fennmaradását a külső érdeklődés is segíti, hiszen ez ébren tartja a belső szolidaritást. Ha viszont a környezet közömbössé válik, akkor az adott közösség könnyen konfliktushelyzetbe kerülhet.¹³

Táncház a Hagymányok Házában (HH Archívum)

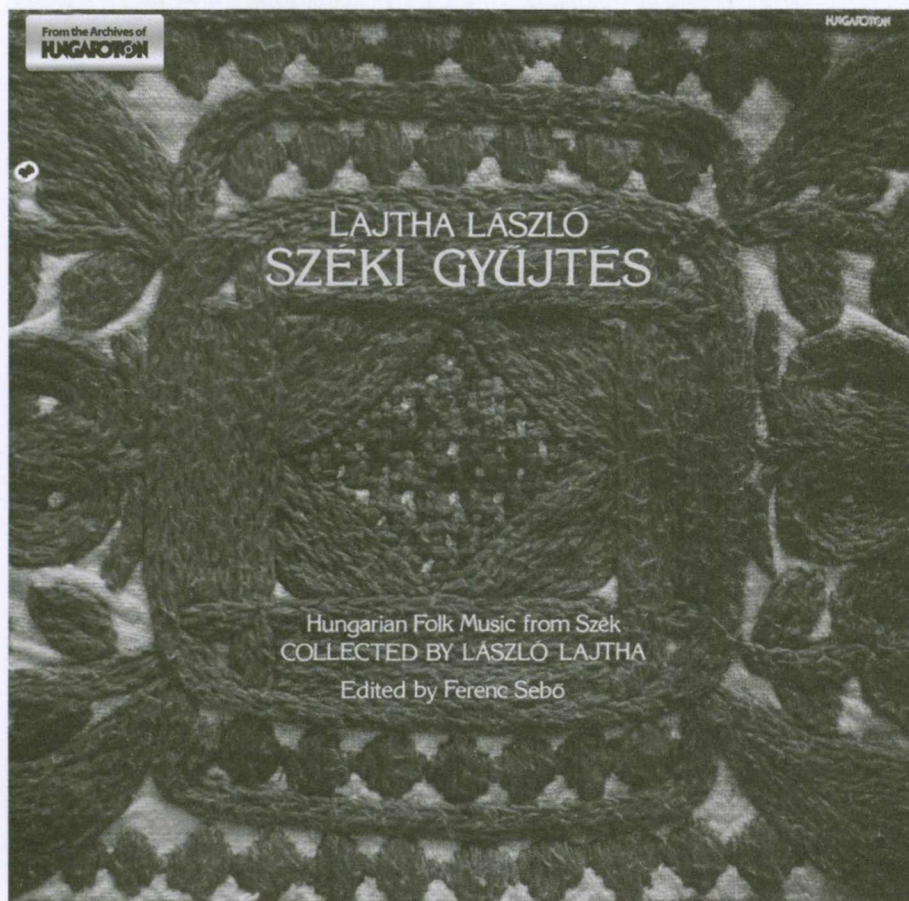
A táncházakat érdemes összekötni más képző-, ipar-, zene- és táncművészeti eseményekkel, bemutatókkal, kiállításokkal, mint ahogy a táncház hőskorából erre vonatkozóan sok pozitív példát láthattunk is (Sándor 2006: 25). A népművészet soha nem volt független más művészeti ágaktól, még akkor sem, amikor viszonylag önálló jelenségként a népi kultúra elválaszthatatlan részeként működött. Lajtha László szerint a népművészet „...kiszakítva a népi kultúrából elveszti éltető talaját...”, a műfaj továbbélése szempontjából csupán egy lehetséges utat vázol fel – egyesülnie kell a „nagy kultúrával a lelkek mélyében” (Lajtha 1992: 100–101). Ezen merőben esztétikai megközelítés relevanciájáról lentebb még szólok,

itt csak két fontos tényre szeretném felhívni a figyelmet:

1. A Bartók, Kodály és Lajtha által elvégzett munka fontossága nem csak az összehasonlítható zenetörténet elveinek kidolgozásában áll, hanem az egyetemes komolyzenét megtermékenyítő új magyar műzenei stílus megteremtésében is,¹⁴ amelyhez formát és ihletet Bartókék az alapos népzenei ismereteikből merítettek (Andrásfalvy 2019: 433).

2. A komolyzene az euroamerikai kultúrában a társadalmi megítélés, az állami támogatás és a magándotációk szempontjából egyaránt az elit kategóriába tartozik.¹⁵ A komolyzenével kapcsolatos programok, kutatások stb. az említett terület összes országában különleges kultúrpolitikai támogatást élveznek. Bartók, Kodály és Lajtha munkássága tehát ebből a szempontból is rendkívül jelentős. A fent említett esztétikai minőség mint a társadalmilag rangos művészetek közé való „beférkőzés” egyik lényeges eszköze ebből a nézőpontból nem csak művészi, vagy kulturális kérdés, hanem a tudomány-, illetve művészetszervezés stratégiai számára is fontos „ütőkártya”.

A művészi üzenet hatását erősítő összetettség (Gesamtkunst) is rendkívül fontos. A kép, a szöveg, a hang, a mozdulat együttesen sokkal nagyobb hatást tud kifejteni,

Lajtha László „Széki gyűjtés” c. monográfiájának hanganyaga a Hungaroton kiadásában

mint ezen jelenségek külön-külön. Muharay Elemérnek a „magyar játékszínnel” kapcsolatos munkásságát követendő példának tartom. „Muharay ugyanis a paraszti tánc továbbéltetésére azt látta a legjobb lehetőségnek, ha a néptánc mint mozgásművészeti forma a színházművészet eszközévé is válik” (Barta 2014: 150–151). Barta Tamás kiemeli azt, hogy a művészi koncepciójában a modern és a hagyományos kultúra elemeit ötvözni tudó Muharay Együttes egy pezsgő szellemi műhely volt, sok kiváló gondolkodót, művészt adva az országnak (Barta 2014: 151). A csupán néhány évig működő „összművészeti” csoport az 1945 és 1948 közötti demokratizálódás

szolgálatába állítva tevékenységét, nem csak kulturális, hanem társadalmi értelemben is jelentős hatással bírt (Barta 2014: 152). Ennek nyomán érdemes lenne elgondolkodni azon, hogy a táncházakat hogyan lehetne ötvözni a néphagyományra építő színjátszással, legyen az tradicionális jeleneteket (pl. betlehemes) bemutató előadás, vásári komédiaszerű szkeccs, vagy például egy résztvevő-színházi műsorszám (Erel – Reynolds – Kaptani 2017).

Legyenek a táncházak valódi nyílt kulturális események, ahol új szellemi áramlatok, ötletek és nézetek gazdát cserélnek, ezáltal társadalmi, esztétikai használhatóságuk megmérettetik! Azt gondo-

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ADORNO, Theodor W.
1998 „A félműveltség elmélete.” *A kultúra szociológiája*; szerkesztette WESSELY Anna, Budapest: Osiris – Láthatatlan Kollégium, 96–113.
- ALABÁN Péter
2013 „Kovács Imre: A vidék az ezredfordulón. A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai.” *Metszetek* 11. évf. 2–3. szám, 299–307. (Recenzió).
- ANDRÁSFALVY Bertalan
2014 „Magyarország földjének és népének jelen, múltja és jövője.” *A magyar föld sorsa: Andrásfalvy Bertalan, Ángyán József, Márai Géza, Molnár Géza, Tanka Endre írásai földviszonyaink múltjáról és jelenéről a jövőnek*; szerkesztette TANKA Endre, Budapest: Agroinform, 15–36.
- 2019 „Népi értékek, művelődési hagyományok a 20. század első felében.” *Jövőnk gyökerei: Írások a népművészetről*; szerkesztette MÁTÉ Gábor, Budapest: Magyar Művészeti Akadémia, 430–438.
- ÁNGYÁN József
2014 „Mi lesz magyar föld, mezőgazdaság és vidék.” *A magyar föld sorsa: Andrásfalvy Bertalan, Ángyán József, Márai Géza, Molnár Géza, Tanka Endre írásai földviszonyaink múltjáról és jelenéről a jövőnek*; szerkesztette TANKA Endre, Budapest: Agroinform, 101–207.
- BARTA Tamás
2014 „Magyar néptáncmozgalom a korai időkben: társadalmi ideológia vagy nemzeti művészet?” *Eszmélet* 26. évf., 101. 141–166.
- BÍRÓ Zoltán – GAGYI József
1987 „»Mi főleg csináltuk, mások magyarázták«: Montázs a táncház-jelenségről.” *Néphagyományok új környezetben: Tanulmányok a folklorizmus köréből*; szerkesztette BÍRÓ Zoltán – GAGYI József – PÉNTÉK János, Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 162–183.
- EREL, Umut – REYNOLDS, Tracey – KAPTANI, Eréne
2017 „Participatory Theatre for Transformative Social Research.” *Qualitative Research*, 17. évf., 3. szám, 302–312.
- FELFÖLDI László – KUKÁR Barnabás Manó – VARGA Sándor
2016 „Új táncutató műhelyek Magyarországon.” *Tánc tudományi Közlemények* 8. évf., 1. szám, 68–73. http://mte.eu/sites/default/files/inline-files/2016_1%20TTK.pdf
- FÜGEDI János – VARGA Sándor
2014 *Régi tánc kultúra egy baranyai faluban*. Budapest: L'Harmattan – MTA BTK Zenetudományi Intézet http://real.mtak.hu/20098/1/Fugedi_Varga_Regi_tanc_kultura_egy_baranyai_faluban.pdf
- HALMOS BÉLA
2006 „A tánc házmozgalomról.” *A betonon is kinő a fű: Tanulmányok a tánc házmozgalomról*; szerkesztette SÁNDOR Ildikó, Budapest: Hagyományok Háza, 7–22.
- JÁVORSZKY Béla Szilárd
2016 *Halmos Béla emlékezete*. Budapest: Kossuth Kiadó.
- KAPITÁNY Ágnes – KAPITÁNY Gábor
2018 „Az összeesküvés-elméletek néhány szocio-kulturális összevetése.” *„Tapasztalatból hallottam...”: Alternatív világképek, összeesküvés-elméletek társadalomtudományi elemzése*; szerkesztette POVEDÁK István – HUBBES László Attila, Szeged: Vallási Kultúrakutató Csoport, 27–36.
- KLANICZAY Gábor
1993 „Gondolatok a népi kultúra, a szubkultúra és az ellenkultúra viszonyáról.” *Múltunk jövője: szabadelvűek a népi kultúráról*; szerkesztette FEKETE Éva, Budapest: T-Twins Kiadó, 113–119.
- KRUGLANSKI, Arie W.
2005 *A zárt gondolkodás pszichológiája*. Budapest: Osiris Kiadó.
- LAJTHA László
1954 *Széki gyűjtés*. Budapest: Zeneműkiadó. Népzenei Monográfiák 2.
- 1992 „Mi a népművészet?” *Lajtha László összegyűjtött írásai I.*; szerk. BERLÁSZ Melinda, Budapest: Akadémiai Kiadó, 100–104.
- MARÓTI Andor
2008 „Felnőttképzés a posztmodern társadalomban.” *Új Pedagógiai Szemle* 2008/11 – 12. szám, 3–17.
- PÁLFI Csaba
1979 „Gyöngyösbokréta.” *Magyar Néprajzi Lexikon* 2; szerkesztette ORTUTAY Gyula, Budapest: Akadémiai Kiadó, 368–369.
- POVEDÁK István – HUBBES László Attila szerk.
2018 *„Tapasztalatból hallottam...”: Alternatív világképek, összeesküvés-elméletek társadalomtudományi elemzése*. Szeged: Vallási Kultúrakutató Csoport.
- QUIGLEY, Colin
2015 „György Martin's Place in Applied Ethnochoreology.” *Acta Ethnographica Hungarica* 60. évf., 1. szám, 111–120.
- QUIGLEY, Colin – VARGA Sándor
2021 „Táncoló parasztok, muzsikusz cigányok: Társadalmi hierarchia és koreomuzikális interakció.” *Amerre én járok: Tanulmányok a 70 éves Pávai István tiszteletére*; szerkesztette LIPTÁK Dániel – RICHTER Pál – SALAMON Soma, Budapest: BTK Zenetudományi Intézet, 493–526.
- SÁNDOR Ildikó
2006 „Zene és tánc úgy, mint Széken.” *A betonon is kinő a fű: Tanulmányok a tánc házmozgalomról*; szerkesztette SÁNDOR Ildikó, Budapest: Hagyományok Háza, 23–39.
- STEPPUTAT, Kendra – SEYE, Elina
2020 „Introduction: Choreomusical Perspectives.” *The World of Music (New Series)* 9. évf., 1. szám, Choreomusicology 1., Corporeality, Social Relations, 7–24.
- SZABÓ Zoltán
2006 „»Elindultam hosszú útra«: Egy társadalmi csoport utazásai a 20. század utolsó három évtizedében.” *A betonon is kinő a fű: Tanulmányok a tánc házmozgalomról*; szerkesztette SÁNDOR Ildikó, Budapest: Hagyományok Háza, 161–182.
- SZÁSZ János
1981 „Beszélgetés Martin Györggyel az új folklór hullám és néptáncmozgalom előzményeiről.” *Kultúra és közösség* 1981/4. 42–53.
- VARGA Sándor
2009a „Bevezetés.” *Globalizáció vagy hagyományápolás? Táncos hagyományok kutatása és továbbéléséről*; szerkesztette VARGA Sándor, *Folkszemle*, 2009 december. https://archivum.folkradio.hu/folkszemle/varga_globalizacio_vagy_hagyomanyapolas/
- 2009b „Gondolatok a tánc tanulás hagyományos és intézményesített formáiról.” *Globalizáció vagy hagyományápolás? Táncos hagyományok kutatása és továbbéléséről*; szerkesztette VARGA Sándor, *Folkszemle*, 2009 december. https://archivum.folkradio.hu/folkszemle/varga_tanc_tanulas5_6/index.php
- 2014 „A tánc ház turizmus hatása egy erdélyi falu társadalmi kapcsolataira és hagyományaihoz való viszonyára.” *Az erdélyi magyar tánc művészet és tánc tudomány az ezredfordulón II.*; szerkesztette KÖNCZEI Csongor, Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 105–128. http://real.mtak.hu/20552/1/A_tanchazas_turizmus_hatasa_egy_erdelyi_falu_tarsadalmi_kapcsolataira_es_hagyomanyaihoz_valo viszonyara_u_224156.395.pdf
- VÍRGA, Petru
2005 „Szubkultúra.” *Szótár plurális társadalmaknak / Vocabular pentru societăți plurale*; szakmai vezető COLȚESCU, Gabriela, Iași: Polirom Kiadó. <http://tarstudszotar.adatbank.transindex.ro/?szo=80>

lom, hogy a táncházak ötletgazdái eredeti céljainak leginkább ez a szemlélet felel meg. A Hagyományok Háza továbbképzéseinek tehát nemcsak táncvezetőket, táncosokat és zenészeket kell képezni, hanem sokoldalú, művelt eseményszervezőket, akik képesek megszólítani a néptáncos közegen kívül másokat is – ehhez a művészeti menedzsment, a marketing alapjait is el kell sajátítani.¹⁶ Ezzel kapcsolatban fontos lenne az online tér adta lehetőségek használata: fiatalokat megszólító podcast-okat, vitafórumokat kellene indítani, melyeket össze lehetne kötni azokkal a témákkal, amik a táncházas élő előadásokon elhangzanak.

Hangsúlyozom, hogy fentebbi nyitást elsősorban a populáris közmédiából általában hiányzó, „minőségi” művészetek irányába képelem el. Elsősorban azért, mert a popkultúra irányába történő nyitás már magától megtörtént, lásd a világzene, etnopop és egyéb virágzó műfajok sikereit. Úgy vélem, hogy ezeket a műfajokat sem szervezettel, sem pályázatokkal nem kell támogatni. Ennek a legfontosabb oka az, hogy az elsősorban látványra fókuszáló műhelyek, produkciók el tudják adni magukat, hiszen a kereskedelmi adók ilyen termékekkel üzletelnek. Ez esetben a Hagyományok

Házának egyszerűen a szakmai minőséget figyelembe véve kell összeválogatni azokat a szereplőket, akiknek teret biztosít rendezvényeik. A minőségi választás szerepét kell tudni feljuttatni, másrészt a kultúrafogyasztás lehetőségei helyett, a kultúra aktív alkotásának lehetőségeire kell felhívni az emberek figyelmét.¹⁷

A Hagyományok Házának elsősorban tehát a jó gyakorlatok felkutatására és bemutatására, a párbeszédre való lehetőségek megteremtésére kell fókuszálnia és nem a korunkra jellemző centralizáló, a társadalmi, szellemi és materiális források központosítására, ellenőrzésére és felhasználására törekvő intézmény szerepét kell betöltenie. Budapest a népi kultúrát művelők tekintetében komoly elszívó erővel bír, ugyanakkor a táncmozgalom erejét a kiterjedése, ismertsége adja, a vidék kulturális életének fejlesztése pedig sürgető feladat. Az emberi és anyagi erők központosítása, leosztása, valamint a felülről való döntéshozatal, az erő oldaláról megszervezett piac, a hagyományos táncok extrovertált bemutatón, fesztiválon való bemutatása nem a mozgalom alapítói által megfogalmazott, és az azóta állandóan hangoztatott célokat szolgálja.

(Folytatása következik)

JEGYZET

1 Szabó Zoltán szerint Magyarországon a 2000-es években körülbelül 1200 néptáncegyüttes működött, körülbelül húszezer néptáncossal (Szabó 2006: 170). A Közközlési Információs Rendszer, 2009. 07. 12-i adatai alapján a magyarországi művészeti alapiskolákban 338 néptánc tanszak működött, mintegy 120 000 gyermekkel (Varga 2009b: Bevezetés / 4-es lábjegyzet). Ha ehhez hozzászámítjuk a táncos gyerekek szüleit, a táncházba járó „civiliseket”, illetve a kiöregedett, egykori néptáncosokat, akkor talán nem tévedünk nagyot, ha azt mondjuk: Magyarországon körülbelül kétszáz-háromszázezer embernek van közvetlenül, vagy közvetve köze a néptánchoz. Az egész Kárpát-medencét tekintve még nagyobb számról beszélhetünk.

2 Gondoljunk bele, hogy mennyire anakronisztikus helyzet ez: amíg a város kulturális programjai között lépten-nyomon találunk népművészeti eseményeket, addig a forrásvidéken alig, vagy ha igen, akkor az legtöbbször fesztiválok keretében vidékre látogató városi turistáknak szól.

3 <https://eloforras.eu/eloforras/>

4 A magyar táncfolklorisztika számára a néptáncmozgalom sokáig egy rendkívül erős társadalmi háttérrel biztosított (Felföldi – Kukár – Varga 2016: 68). Ez a kutatói utánpótlás, az amatőr gyűjtések akadémiai szintű feldolgozása és a tudományos eredmények gyakorlati felhasználása szempontjából nagyon hasznosnak bizonyult (Felföldi – Kukár – Varga 2016: 68). Természetesen a néptáncmozgalom is profitált ebből az együttműködésből (Varga 2014: 106). Ez a gyümölcsöző, kétoldali kapcsolatrendszer biztosította azt, hogy a magyar táncfolklorisztika „hőskorának” az eredményeit a magyar néptáncmozgalom megismerhette, művészeti, pedagógiai munkájában felhasználhatta. Martin 1983-as halála után ez az együttműködés meggyengült, emiatt az elmúlt húsz év kutatási eredményei már nem jutottak el a táncosokhoz (Felföldi – Kukár – Varga 2016: 69).

5 „Az (...) életformák, életstílusok, gondolkodásmódok, értékválasztások sokféleségét tartják a posztmodern kor legjellemzőbb sajátosságának (...). A differenciálódás elsősorban az egyenlőtlen fejlődéssel járó változásoknak tulajdonítható, ez magával hozza a társadalmi kötelékek gyengülését, az emberi lét individualizálódását. A gyorsuló változás és a társadalmi lét fokozódó bonyolultsága egyre áttekinthetetlenebbé teszi a valóságot, annak ellenére, hogy az emelkedő iskolázottsági szint és a világra kiterjedő tömegkommunikáció látszólag növeli a tájékozottság lehetőségét. Ez az ellentmondás zavart okoz, az információk áradata paradox módon ellenkező hatást vált ki: erősíti a félműveltséget, és ez (...) károsabb, mint a műveletlenség” (Maróti 2008: 5). Ahogy Adorno megállapítja: „a félig megértett és félig megtapasztalt nem előfoka, hanem halálos ellensége a művelődésnek: ha a műveltségi elemek anélkül kerülnek be a tudatba, hogy beleolvadnának annak folytonosságába, akkor gonosz mérgek, előbb-utóbb babonákká alakulnak át...” (Adorno 1998: 107).

6 Andrásfalvy Bertalan visszaemlékezése szerint valamikor az 1950-es évek közepén, egy szilveszteri összejövetelen, Lajtha László széki gyűjtését (Lajtha 1954) hallgatva fogalmazódott meg benne és barátaiban, Martin Györgyben és Pesovár Ferencben, hogy Magyarországon is érdemes lenne a széki táncházhoz hasonló alkalmakat szervezni, ahol a színpad kötöttségei nélkül bárki gyakorolhatná a néptáncot.

7 A zenekar előtt a színpadi táncosok, mögöttük, a zenekartól szinte elzárva a „civilisek” találhatók.

8 Martin György munkásságának a színpadi néptáncra, illetve a táncmozgalomra gyakorolt hatását jól foglalja össze Colin Quigley egy 2015-ös írása (Quigley 2015).

9 Ilyenek például a korunkban (és egyébként a néptáncmozgalomban is) divatos összeesküvés-elméletek, amelyekben a tudomány, illetve annak képviselői a ROSSZ, az alternatív világképek hirdetői pedig a JÓ köntösekben jelennek meg. Az összeesküvés-elméletek társadalmi, kulturális és művelődéstörténet jól foglalja össze Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor egyik tanulmánya (Kapitány – Kapitány 2018).

10 Az összeesküvés-elméletek erőteljes magyarországi terjedésének tényét a Povedák István és Hubbes László Attila szerkesztésében megjelenő kötet (Povedák – Hubbes szerk. 2018) szinte összes tanulmánya alátámasztja.

11 Egy, a számtalan példa közül: <http://www.magyarvagyonok.hu/kultura/tortenelmi/konyvek/a-magyar-nep-ostortenete/3205-Az-osi-magyar-neptanc.html>

12 A zárt és nyílt gondolkodás pszichológiai megközelítéséhez lásd: Kruglanski 2005.

13 Jacques Coenen-Huther gondolatait Bíró Zoltán és Gagy József idézik (Bíró – Gagy 1987: 179).

14 <https://www.zti.hu/index.php/hu/bartok/bartok-bela>

15 Ennek a gyökerei a korai keresztény egyház által alkotott morális elvekre vezethetők vissza, amelyek a zenéhez magas értéket társítottak, ugyanakkor például a táncot, mint a test bűnös megnyilvánulását ítélték el (Stepputat – Seye 2020: 10).

16 Ne felejtjük el, hogy a jó marketing elengedhetetlen eszköze annak, hogy a társadalom, illetve a döntéshozók előtt megfelelő módon tudjuk bemutatni tevékenységünket és annak hasznosságát.